

PARAS PIILO ON KAIKKIEN NÄHTÄVILLÄ

- ja muita rikoskirjoittamisen oppaiden antamia oivalluksia

Aino Tabell
Kandidaatintutkielma
Kirjoittaminen
Jyväskylän avoin yliopisto
Kevät 2023

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Tekijä Aino Tabell	
Työn nimi Paras piilo on kaikkien nähtävillä - ja muita rikoskirjoittamisen oppaiden antamia oivalluksia	
Oppiaine Kirjoittaminen	Työn laji Kandidaatin tutkielma
Aika Kevät 2023	Sivumäärä 26
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tutkin rikoskirjoittamisen oppaiden vaikutusta omaan kirjoittamiseeni. Tutkimuksessani perehdyn rikoskirjoittamisen historiaan ja arvoitusdekkareiden yleisimpiin konventioihin.</p> <p>Ensimmäisenä rikostarinana pidetään Edgar Allan Poen vuonna 1841 julkaistua päättelykertomusta The Murders in the Rue Morgue. Vajaan kahden sadan vuoden aikana rikoskirjallisuuden teemat ja sisällöt ovat muuttuneet ja eläneet ajan hengen mukana. Toisaalta rikoskirjoittamisen tyypillisimmät konventiot ovat säilyneet yllättävänkin samoina. Tekstien rakenne, epäilyksien luomisen ja arvoituksien ratkaisemisen mallit kestävät variaatioita. Niihin voi tuoda uutta näkökulmaa mm. persoonallisilla henkilöhahmoilla, havainnoimalla aikansa yhteiskuntaa ja sen ilmiöitä sekä kuvauksen ja kerronnan tyylillä luoda erilaista tunnelmaa.</p> <p>Rikoskirjallisuus voidaan jakaa neljään kategoriaan: arvoitusdekkareihin, poliisiromaaneihin, kovaksikeitettyihin dekkareihin sekä metafiktiivisiin dekkareihin. Jokaisella näistä kategorioista on omia alagenrejä. Tässä tutkimuksessa keskityn erityisesti arvoitusdekkareihin sekä sen alagenreen cozy crimeen, koska oma dekkaritekstini kuuluu tähän genreen.</p> <p>Tutkimukseni on autoetnografinen. Osallistuin dekkarin kirjoittamisen kurseille sekä tutustuin lajin kirjoittamisoppaisiin. Samanaikaisesti kirjoitin toista tekstiversiota omasta arvoitusdekkaristani sekä pidin työpäiväkirjaa. Tutkimuksessani pohdin saamiani ohjeita ja niiden vaikutusta kirjoittamiseen. Vertailin aiempaa ja kurssin aikana tekemääni tekstiversiota toisiinsa. Tarkastelussa on tekstini kehitys sisällöllisesti ja laadullisesti sekä työtapojeni muuttuminen. Autoetnografisen tutkimuksen tarkoituksena on viedä yksityinen kokemus yleiseksi. Tutkimukseni tarjoaa yhden yksityisen näkökulman yleiseen keskusteluun kirjoittajuudesta ja kirjoittamisen oppimisesta.</p> <p>Tutkimuksessani totean rikoskirjoittamisen konventiot pysyviksi, mutta monin tavoin varioitaviksi. Toimivan dekkarin kaava on löydettävissä. Sillä voi silti kirjoittaa aina vain uudelleen ja uudelleen kiehtovia, yllättäviä ja koukuttavia tarinoita. Kaavan käyttöä täytyy vain opetella, ja ainoa keino siihen on kirjoittaminen.</p>	
Asiasanat rikoskirjallisuus, arvoitusdekkarit, cozy crime, kirjoittamisoppaat, autoetnografia	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

KUVIOT

KUVIO 1 Rikoskirjallisuuden lajit ja niiden alagenret.....	5
KUVIO 2 Rakenteiden sisäkkäisyys havainnollistettuna maatuskoilla	17

TAULUKOT

TAULUKKO 1 Baggen mallin mukaisen rakenteen toteutuminen synopsiksissa tekstiversioissa 1 ja 2.....	14
TAULUKKO 2 Tekstiversioiden luvuissa käyttämieni jännitystä lisäävien tehokeinojen määrä.....	19
TAULUKKO 3 Yhteenvedo kirjoitusoppaiden vaikutuksista tekstini kehittymiseen	25

SISÄLLYS

1	JOHDANTO JA TYÖN TAVOITTEET	
2	TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN TIETOPERUSTA.....	1
2.1	Rikoskirjoittamisen taustoja	1
2.2	Klassikoiden synty	3
2.3	Rikoskirjoittamisen genret.....	4
2.3.1	Arvoitusdekkarit	6
2.3.1.1	Cozy crime	6
2.3.2	Poliisiromaanit.....	7
2.3.3	Kovaksikeitetyt dekkarit.....	8
2.3.4	Metafiktiiviset dekkarit.....	8
2.4	Rikoskirjallisuuden merkitys	9
3	TUTKIMUSMENETELMÄ.....	10
3.1	Autoetnografinen tutkimus kirjoittamiskurssien ja -oppaiden vaikutuksesta kirjoittamiseen	10
3.2	Prosessianalyysi: tutkimuksen kulku	12
3.3.1	Rakenne	13
3.3.2	Henkilöhahmot.....	15
3.3.3	Jännityksen rakentaminen	18
3.3.4	Valaisuteoria	20
3.3.5	Uskottavuus	22
4	JOHTOPÄÄTÖKSET.....	24
	LÄHTEET.....	27

1 JOHDANTO JA TYÖN TAVOITTEET

Vuosi sitten päätin kirjoittaa ensimmäisen rikosromaanini. Lukukokemuksina rikokset ovat entuudestaan hyvin tuttuja. Olen tutustunut Agatha Christieen jo lapsena kesämökin riippukeinussa ja siitä asti eri tyyppinen rikoskirjallisuus on pysynyt uskollisesti lukulistallani. Tunnistan elementit, jotka sisältyvät makuani edustaviin rikoskirjoihin. Pohtiessani, minkälaista dekkaria alan kirjoittaa, minulla oli selkeä näkemys tunnelmasta ja dekkarini tyylistä. Tämä päätös perustui ainoastaan omiin lukukokemuksiini.

Rikoskirjoittajana on tärkeää tuntea genre, jota kirjoittaa. Kun tuntee rikoskirjallisuuden historiaa, hahmottaa selkeämmin syyt, miksi ja miten genre on muuttunut nykypäivään tultaessa. Yleinen ajatus taiteen kentällä on, että ensin on tunnettava taiteenlajin säännöt, jotta niillä voi leikkiä, niitä voi venyttää tai ne voi jopa rikkoa.

Kirjoittaessani rikosromaaniani huomasin toisinaan haahuilevani tekstini kanssa enkä osannut luoda tekstiini kaikkea haluamiani rikoskirjallisuuden elementtejä. Rikoskirjallisuudessa on keskeistä jännitys ja jännitteet, yllättävät käänteet ja lukijan otteessaan pitävä teksti. Kaipasin kirjoittamiseeni opastusta.

Rikoskirjoittamisen oppaisiin ja kursseihin tutustuessani pohdin, menetänkö oman otteeni tekstistäni, jos omaksun kirjoittamisoppaiden neuvot. Ihmettelin myös, kuinka paljon oppaista löytyi erilaisia listauksia suositeltavista ratkaisuksista ja toimintatavoista. Oppaat lupailivat, että näitä listoja noudattamalla kirjoittaisin toimivan rikoskirjan.

Tämä todella herätti uteliaisuuteni. Päätin selvittää, mitä kirjoittamisoppaat antaisivat minulle dekkarin kirjoittajana. Tavoitteenani on ymmärtää ja sisäistää rikoskirjoittamisen säännöt. Haluan testata niitä omaan tekstiini. Tekstini suhteen tavoitteenani on kirjoittaa kirja valmiiksi, vaikka lopputulos olisi kuinka tyyppillinen genresään. Haluan oppia nämä säännöt, mutta haluan säilyttää kirjoittajan vapauteni. On mielenkiintoista selvittää, miten kirjoittamisoppaat vaikuttavat kirjoittamiseeni.

2 TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN TIETOPERUSTA

Tutkimuksen teoreettisessa osiossa esittelen rikoskirjallisuuden historiaa, keskeisiä kirjailijoita ja hahmoja sekä rikoskirjallisuuden genreä. Rikoskirjallisuus on yksi maailman myydyimpiä kirjallisuuden lajeja. Tämän takia rikoskirjallisuuden genreistä on paljon erilaisia jaottelutapoja, jotka muuttuvat koko ajan. Syynä on se, että rikoskirjoja kirjoitetaan valtavasti, minkä myötä genre elää ja kehittyy koko ajan. Pyrin tutkimuksessani esittelemään genret siten, että niistä saa kattavan yleiskuvan. Kirjoitan arvoitusdekkaria ja sen alagenreksi luokiteltavaa cozy crimeä. Tutkimukseni keskittyy tähän genreen kuuluvan kirjoittamani tekstin kehittämiseen.

2.1 Rikoskirjoittamisen taustoja

Rikoksista kirjoittamisella on juuret 1700-luvun Lontoossa. Newgate oli lontoolainen vankila, joka oli toiminnassa vuodesta 1188 vuoteen 1904. Satojen vuosien aikana vankilan seinät olivat todistaneet rikollisten kohtaloita; teloituksia, vapautuksia, oikeudenkäyntien odotusta ja viimeisiä tunnustuksia. Vuonna 1728 alettiin julkaisua nimeltä Newgate Calender. Julkaisu korosti murhaajien raakuutta, syntejä ja saamia rangaistuksia. Murhaajat tuomittiin yleensä kuolemaan. (Koskinen 2009, 15) Newgate Calenderin tositarinat olivat varoittavia esimerkkejä. Suosituksi nousseenjulkaisun kirjoittajana toimi Newgaten vankilan pastori Paul Lorraine. Julkaisun suosion myötä alkoi ilmestyä myös Newgate Novel, jossa esiteltiin rikollisten toimintatapoja ja työkaluja. (Arvas 2016, 13)

Rikoskirjoittamisen alun historiaa löytyy myös Pariisista. 1800-luvun alussa teollistuminen ja kaupungistuminen olivat tuoneet erilaisia ihmisiä ympäri Euroopan samaan kaupunkiin. Vieraiden ihmisten kanssa istuttiin raitiovaunuissa, ruuhkassa kohtalotovereita tuijottaen. Tarkkailemalla tehtiin päätelmiä toisista: pukeutumisesta, kehonkielestä ja käytöksestä tai kuultujen keskustelujen pohjalta arvioitiin ihmisten välisiä suhteita. Tällaisia kuvauksia, fysiologioita, julkaistiin valtavasti erityisesti 1840-luvun alussa. Niiden tarkoitus oli rauhoittaa keskenään erilaisten ihmisten ennakoluuloja toisiaan kohtaan. Havainnointien tarkoituksena oli osoittaa, että eri

ominaisuuksista huolimatta kaikki ihmiset olivat harmittomia ja hyväntahtoisia. (Arvas 2016, 21)

Ensimmäisinä rikostarinoina pidetään Edgar Allan Poen vuonna 1841 julkaistua *The Murders in the Rue Morgue* (Morgue kadun kauhu). Philadelphialaisessa *Graham's magazine*ssa julkaistussa kolmen kertomuksen sarjassa yhdistyy goottilainen jännitys, skandaalimainen rikos sekä nerokas salapoliisi, persoonallinen ranskalainen herrasmies C. Auguste Dupin. Kertomuksissa keskitytään päättelyyn ja ongelman ratkaisuun rikoksen raakuuden korostamisen sijaan. Edgar Allan Poe kutsuikin näitä kirjoituksiaan nimenomaan päättelykertomuksiksi. (Arvas 2016, 21–23) *The Murders in the Rue Morgue* oli suljetun huoneen arvoitus. Tällä tarkoitetaan, että ruumis löydetään tilasta, joka on lukittu sisältä päin. Näinpä tarina alkaa oletuksesta, että kuolinsyy on itsemurha tai tapaturma. Tarinan edetessä jokin pieni yksityiskohta kuitenkin todistaa kyseessä olevan murha ja juoni saa uuden suunnan. Suljetun huoneen arvoitusten mestarina pidetään John Dickson Carria. (Bagge 2016, 28)

Edgar Allan Poen kolmeen päättelykertomukseen sisältyi toinenkin rikoskirjallisuudessa laajasti hyödynnetty idea: paras kätköpaikka on kaikkein näkyvin. Poe ei innostunut kirjoittamaan enempää päättelykertomuksia, vaikka hänen kertomuksensa saivatkin suuren suosion myös Ranskassa. Hän keskittyi kehittämään jännitys- ja kauhukirjallisuutta. (Arvas 2016, 23)

Brittiläinen pappi ja dekkarikirjailija Robert A. Knox on laatinut rikoskirjan kirjoittamista varten säännöt vuonna 1928. Knoxin listalta löytyy laidasta laitaan ohjeita, kuten "1. Rikollinen täytyy mainita tarinan varhaisessa vaiheessa", "3. Korkeintaan yksi salahuone tai salakäytävä on sallittu" tai "7. Salapoliisi ei itse saa osoittautua rikolliseksi". (Bagge 2016, 52–54) Toki säännöt on tehty rikottaviksi, ja etenkin nykypäivään tullessa salapoliisi paljastuu syylliseksi yhä useammin tai salakäytävä johtaakin toiseen salakäytävään. Samankaltaisia numeroituja sääntöjä ovat innostuneet tekemään muutkin rikoskirjailijat eri vuosikymmeninä. Dekkarikirjailija Jarkko Sipilä on listannut 2010-luvulla kymmenen virhettä, joita dekkarikirjoittajan tulee välttää. Säännöissään Sipilä korostaa rakenteen ja suunnittelun tärkeyttä dekkaria kirjoittaessa. (Bagge 2016, 71–72) Numeroidusta ohjeista tulee tunne, että ihan kaikkea rikoskirjoittamisesta opittavaa listaukset eivät kata. Jäljillä kuitenkin ollaan.

2.2 Klassikoiden synty

Hyvä Pomo,

Saan jatkuvasti kuulla, että poliisi on saanut minut kiinni, eivät he minua nappaa. Minua huvittaa niin suuresti kun he näyttävät niin viisailta ja sanovat olevansa oikeilla jäljillä...Upeaa työtä se viime kertainen. En antanut sille naiselle mahdollisuutta edes inhataa...Rakastan työtäni ja haluan aloittaa sen pian uudelleen...Viimeisellä keikalla otin vähän kunnan punaista ainetta talteen inkivääriolutpulloon kirjoittaakseni sillä, mutta se sa-keni paksuksi kuin liima eikä sitä voinut käyttää. Toivottavasti punainen muste kelpaa. Ha.Ha...

Teidän, Viiltäjä-Jack

Vuonna 1888 Lontoo vapisi kauhusta Viiltäjä-Jackin tappaessa raa'asti viisi prostituoitua. Jokaisen murhan jälkeen hän lähetti neuvottomalle Scotland Yardille ja rikoksia mässäilevälle lehdistölle ylimielisiä kirjeitä. Yksi tunnetuimmista kirjeistä on yllä oleva Hyvä Pomo- kirje. Viiltäjä-Jackia pelättiin, mutta hän myös inspiroi. Scotland Yardiin tuli satoja valekirjeitä sekä valitettavasti ratkaistavaksi jopa murhia, jotka olivat naamioitu Viiltäjä-Jackin tekemiksi. Viiltäjä-Jack ei koskaan jäänyt kiinni teoistaan ja hänen henkilöllisyytensä mysteeri on piinannut rikosmaailmaa jo 140 vuotta. (Tabell 1997)

Arvoitusdekkarin sankarin eli salapoliisin vastustaja on rikollinen, murhaaja. Murhaajan henkilöllisyydestä on vihjeitä kirjan sivuilla. Epäiltyjä on useita ja yleensä ilmeisin murhaaja ei olekaan lopullinen syyllinen. Arvaksen (2016, 40) mukaan syyllinen on ristiriitaisessa asemassa. Hän on poistanut esteen tai hankalan henkilön ja näin karkottanut yhteisöä piinanneen sosiaalisen ongelman. Syyllinen on taitava rikollinen, jonka nerokas suunnitelma murhasta on onnistunut. Laadittu suunnitelma olisi ihailtava, mikäli sitä olisi hyödynnetty muuhun tarkoitukseen kuin murhaamiseen. Murha on kuitenkin rikoksista vakavin. Se vaatii aina syyllisen paljastamista ja rankaisemista. Tosielämässä Viiltäjä-Jackin henkilöllisyys tuskin varmistuu koskaan. Vaikka hänen tekonsa ovat järkyttäviä ja todellisia, fiktio elää hänen henkilöllisyytensä mysteeristään.

Viiltäjä-Jackin arvoituksesta puuttui sankari, arvoituksen ratkaisija. Scotland Yardin tuloksettomuutta arvosteltiin aikanaan armottomasti. Kuinkahan Viiltäjä-Jackin olisi käynyt, jos Sir Arthur Conan Doyle'n luoma Sherlock Holmes olisi ollut todellinen henkilö?

Ensimmäinen Holmes-tarina julkaistiin 1887. Eli samoihin aikoihin kuin Viiltäjä-Jack piti Lontoota pelossa. Kaupunkilaiset rakastivat Holmesia, joka teki ihmisistä tarkkoja analyyssejä havainnoimalla heidän pukeutumistaan tai kehonkieltään fysiologioiden tapaan. Havainnoinnin lisäksi Holmesin päättelykyky oli vertaansa vailla ja tarvittaessa hän oli valmis myös fyysiseen toimintaan. (Koskinen 2009, 20–24) Henkilöhahmona Holmes oli monipuolinen sankari, jolta löytyi inhimillisyyttä tuovia

heikkouksia. Holmes toimi nerokkaana yksityisetsivänä, jonka rinnalla poliisivoimat näyttäytyivät hölmöinä ja hitaina. Tämä asetelma toistuu lukuisissa arvoitusdekkareissa, joissa korostetaan salapoliisin mestarillisia taitoja.

Vaikka murha on säilyttänyt asemansa rikoksista julmimpana, dekkarit sivuavat aikakautensa yhteiskunnallisia ongelmia ja ihanteita, joita voivat olla mm. ympäristöongelmat, terrorismi, poliisin määrärahojen leikkaukset, kommunismi jne.

Harmaista aivosoluistaan tunnettu Hercule Poirot sekä herttainen ja tarkkaavainen neiti Marple ovat Agatha Christien luomia salapoliisihahmoja. Arvoitusdekkareita kirjoittanut Agatha Christie sijoitti useimmiten teostensa tapahtumat syrjäisiin kartanoihin Englannin maaseudulle, junaan, metsästysmajaan tai muuhun muulta maailmalta eristettyyn paikkaan. Tämä tekee kaikista paikallaolijoista epäiltyjä rikokseen. Christie vei lukijansa myös matkoilla mm. Mesopotamiaan ja Egyptiin tarjoten lukijoilleen sekä arvoituksen ratkaistavaksi että virkistävän maiseman vaihdoksen. (Arvas 2016, 41–42) Sittenmin tällaisesta eristetyistä miljööstä tuli hyvin tyypillinen rikoskirjan tapahtumapaikka.

Rikoskirjallisuuden isot nimet ovat todella tunnettuja ympäri maailman ja heidän teoksensa ovat maailman myydyimpien kirjojen joukossa. Rikoskirjallisuutta kirjoitetaan paljon, mutta edelleen tyypillisimmät konventiot löytyvät klassikkokirjailijoiden tuotannoista. Näitä varioidaan, päivitetään ja kehitetään edelleen ajan hengen ja rikoskirjallisuuden genren nimissä.

2.3 Rikoskirjoittamisen genret

Rikoskirjallisuuden kenttä on valtavan laaja ja monipuolinen. Rikoskirjallisuus on suosittua ja uusiutuvaa, koska se on ovela ja tarkkanäköinen.

Kirjallisuudessa kuten luonnossakin kehitys on joka tapauksessa lajille välttämätöntä. Muuten laji jää elinvoimaisempien kilpakumppanien jalkoihin ja kuolee.

Tapani Bagge

Rikoskirjallisuus on ylänimike kirjallisuuden lajille, jolla on monia alagenrejä. Erilaisia luokittelutapoja on useita. Kirjallisuustieteilijä Heta Pyrhösen (1999, 21) mukaan rikoskirjallisuuden voi jakaa neljään perustyyppiin: arvoitusdekkariin, poliisiromaanin, kovaksikeitettyyn dekkariin ja metafiktiviseen dekkariin. Arvoitusdekkarista käytetään myös nimikettä salapoliisiromaani. Arvaksen mukaan (2016, 19) salapoliisiromanin sijaan on parempi käyttää termiä arvoitusdekkari, koska tarinan keskiössä on arvoitus. Yhä useammin rikoksia ratkovat muutkin kuin salapoliisit. Kirjan

sankareina voivat toimia yhtä hyvin esimerkiksi antiikkimyyjä, pastori, toimittaja tai vaikkapa utelias naapuri. Käytän tässä tutkimuksessa termiä arvoitusdekkari.

Neljän perustyyppin lisäksi rikoskirjallisuus vilisee erilaisia alagenrejä. Samaa genreä saatetaan toisinaan kutsua eri nimillä, esimerkiksi arvoitusdekkaria kutsutaan salapoliisikertomuksen lisäksi myös whodunit- ja palapelidekkareiksi. Alagenreiksi luokitellaan ne tyyliuuntaukset, joissa on keskenään eroja kerronnan tyyliessä tai juonien sisällöllisissä painotuksissa. Väistämättä lokerointi edellyttää karkeita yleistyksiä. On paljon rikos- ja jännityskirjallisuutta, jotka kuuluvat useamman genren rajamaille. Esimerkiksi trillerit alagenreineen voidaan luokitella niin rikos kuin jännityskirjallisuuden alle. Olen päättänyt tässä tutkimuksessa tarkastella genrejä keskittyen Pyrhösen tekemään jakoon neljästä perustyyppistä.

Olen koonnut kaavion rikoskirjallisuuden genreistä. Keskiössä on rikoskirjallisuus, jonka kehät suurenevat keskeltä ulospäin. Toisella kehällä on neljä perustyyppiä, joita alagenret kiertävät kehän ulkopuolella. Ne asettuvat perustyyppien kohdalle tai lähimaastoon.

Rikoskirjallisuutta kirjoitetaan ja luetaan paljon. Tämän takia kyseinen kirjallisuuden laji muuttuu kaiken aikaa. Kaavion kehät voisikin kuvitella liikkuviksi. Sisin kehä liikkuu hitaasti, toinen kehä nopeammin ja ulkokehä kaikista nopeimmin. Sinne voisi vielä lisätä vilkkuvia, tähtimäisiä alagenrejä, jotka joko jäävät taulukkoon pysyviksi tai osoittautuvat ajansaatossa tähdenlennoiksi.

KUVIO 1 Rikoskirjallisuuden lajit ja niiden alagenret

2.3.1 Arvoitusdekkarit

Arvoitusdekkareissa selvitetään kirjan alussa löytyvän ruumiin murhaajan henkilöllisyyttä. Todennäköisesti kirjan edetessä ruumiita tulee enemmänkin. Salapoliisin, tai jonkun muun ammatin harjoittajan, tehtävänä on seurata johtolankoja, erottaa tosi valheesta, havainnoida, päätellä ja löytää syyllinen. Yleensä arvoitusten ratkaisijat ovat herkullisia ja monitahoisia henkilöitä, joiden tapa ratkaista arvoitusta on kirjan kantava voima.

Tyypillisesti arvoitusdekkari etenee selkeään pääjuonen ja pienempien sivujuonien johdolla. Lukijaa hämätään tarkoituksellisesti väärillä johtolangoilla, yllättävillä juonenkäännteillä ja epäilyksien varjojen langettamisella syyttömiä kohti. Arvoituksen ratkaisu on kirjoitettu taustajuoneen. Taustajuoneessa selviää murhaaja, hänen motiivinsa ja tekotapansa. Teoksen uskottavuuden takia kirjailijalla on oltava taustajuoni aukottomasti hallussa. Se, miten ja kuinka paljon taustajuonta ripotellaan pääjuonen sekaan tai väliin, on teoskohtaista. Viimeistään kirjan lopussa lukijan on saatava kuitenkin vastaus kaikkiin teoksessa esitettyihin epäilyihin ja tehtyihin rikoksiin.

Usealla arvoitusdekkarin salapoliisilla on apulainen. Apulaisen henkilöitä korostaa salapoliisin persoonaa. Salapoliisin ja apulaisen keskinäinen dynamiikka voi tuoda tarinaan huumoria tai korostaa heidän persooniensa ominaisuuksia. Heidän keskinäiset keskustelunsa myös kokoavat yhteen rikoksen johtolangat ja pohdinnat kirjan tapahtumista. Tämä helpottaa lukijaa pysymään mukana arvoituksen käännteissä. Monissa Hercule Poirot -kirjoissa kertojana toimii Poirotin apulainen kapteeni Hastings. Kertojana Hastings ei ole aina täysin luotettava. Hän kertoo tapahtumat niin kuin on ne itse kokenut. Häneltä jää moni pieni yksityiskohta havaitsematta – toisin kuin tarkkaavaiselta Hercule Poirotilta.

Sir Arthur Conan Doyle ja Agatha Christie lisäksi arvoitusdekkareita ovat kirjoittaneet mm. P. D. James ja suomalaisista Outi Pakkanen ja Elina Backalen.

2.3.1.1 Cozy crime

Cozy crime on arvoitusdekkarin alagenre, jonka haluan nostaa erityisesti tässä tutkimuksessa esiin. Tutkimukseni kohteena on itse kirjoittamani dekkariteksti, joka kuuluu cozy crime -genreen. Cozy crime ja cozy mystery ovat joissakin lähteissä suomennettu pehmodekkariksi tai hyvän mielen dekkareiksi.

Cozy crime on pehmeä versio arvoitusdekkarista. Siinä ei mehestella väkivalloilla tai muullakaan pahuudella. Cozy crimeen eivät kuulu terrorihyökkäykset, julmat rikollisjengit tai sarjamurhaajan pimeään sieluun psykologisesti uppoutuminen. Sen sijaan pääpaino on herkullisissa henkilöissä, heidän välisissä suhteissaan ja käydyissä keskusteluissa, kiinnostavassa miljöössä sekä lukijan koukuttavissa juonen käännteissä. Tietenkin se murha - tai pari - juonessa on, mutta se ei ole ainoa oleellinen

asia. Tässä arvoitusdekkarin versiossa on todennäköisesti huumoria, leikkisiä henkilöhahmojen nimiä, lemmikkejä, käsitöitä, matkustelua ja ruoanlaittoa. (Cohen 2018, 3–4)

Cozy crimen yhteydessä puhutaan myös kulinaarisista dekkareista. Kulinaariisiin dekkareihin sisältyy ruoanlaiton tai reseptien kuvauksia. Alexander McCall Smithin Naisten etsivätoimisto-dekkarisarjan etsivä Mma Precious Ramotswe lipittää rooi-bos-teetä ja käy paljon keskusteluja eri henkilöhahmojen kanssa ratkaistakseen arvoitukset. (Arvas 2016, 31) Muidenkin genren dekkareissa ruoka ja matkailu ovat hyödynnettyjä elementtejä. Vaikka Donna Leonin Venetsiaan sijoittuva Guido Brunetti -kirjasarja menee enemmänkin poliisiromaanien genreen, on lukukokemuksen jälkeen tunne kuin olisi ollut ruokamatkalla Venetsiassa.

Viime vuosina cozy crime on kasvattanut suosiotaan. Syynä voi olla vastaveto väkivaltaiselle nordic noir -trendille. Sivusta toiseen jatkuvat aina vain raaemmat kidutus- ja väkivaltakuvaukset ovat yksinkertaisesti joillekin päättelyä rakastaville arvoituksien ratkojille liikaa. Cozy crimen takia ei tarvitse menettää yöunia, vaan voi keskittyä palapelin palojen yhteen sovittamiseen. (Rämö 2022)

Cozy crimen kirjoittajia ovat mm. Nita Prose sekä Louise Penny, joka sijoittaa dekkariensa tarinat Three Pinesin maalaiskylään Kanadaan. Laura Anderssonin Kuloaari-sarjan miljöönä on 1940-luvun Helsinki.

2.3.2 Poliisiromaanit

Poliisiromaneissa arvoitusta lähestytään poliisin työn kautta. Pääosassa on poliisi ja hänen työyhteisönsä. Poliisiromaneissa kuvataan yksityiskohtaisesti poliisivoimien työtapoja, tekniikkaa ja rikostutkinnan vaiheita. Poliisiromaanien genre on selkeä ja suuri. Poliisiromaanit ovat palauttaneet rikoskirjallisuuteen kunnioituksen poliisin työtä kohtaan. Poliisiromaanien viesti on, että poliisit pystyvät ratkomaan mutkikkaitakin rikoksia, he eivät ole hölmöjä tai korruptoituneita. (Arvas 2016, 84)

Kaikissa rikoskirjallisuuden genreissä on tyypillistä, että sama henkilöhahmo ratkoo rikoksia useammassa teoksessa eli kirjasarjassa. Koskinen (2009, 116) neuvookin dekkarin kirjoittajaa suunnitelmallisuuteen. Jos tavoitteena on kirjoittaa esimerkiksi viiden teoksen sarja, on yksittäisen teoksen pää- ja taustajuonen suunnittelun lisäksi suunniteltava koko sarjan kantava juoni. Kirjoittajan on pohdittava, miten sankarin henkilöhahmo kehittyy pitkällä aikavälillä, miten hän ja maailma hänen ympärillään muuttuvat.

Toisaalta suunnitelmilla on tapana elää. Esimerkiksi kirjailija Leena Lehtolaisen aikomuksena oli kirjoittaa espoolaisen poliisin Maria Kallion murhatutkimuksista vain yksi teos. Ehkä kirjan nimi, Ensimmäinen murhani, antoi olettaa jatkoa, sillä lukijat vaativat lisää. Suomalaiset ovat seuranneet jo vuodesta 1993 Maria Kallion

työskentelyä naisena poliisivoimissa, urakehitystä, avioliittoa, lasten syntymää ja kasvua sekä Espoon alueellista kehitystä. (Koskinen 2009, 75)

Suomessa kirjoitetaan paljon poliisiromaaneja. Mika Waltarin vuonna 1939 kirjoittama *Komisario Palmu*-teos *Kuka murhasi rouva Skroftin?* äänestettiin vuonna 2004 Suomen kaikkien aikojen parhaaksi dekkariksi. (Arvas 2016, 46). Matti Yrjänä Joensuu on ollut kahdesti Finlandia-ehdokkaana Harjunpää-sarjaan kuuluvilla romaaneillaan. (Arvas 2016, 128) Kuuluisia poliiseja ovat mm. Georges Simenonin *Maigret*, Henning Mankellin *Wallander* ja Seppo Jokisen *Koskinen*. Listaa voisi jatkaa loputtomiin.

2.3.3 Kovaksikeitetyt dekkarit

Kovaksikeitetyissä dekkareissa yksityisetsivät ovat amerikkalaisten villin lännen yksinäisten cowboyhahmojen toinen ilmentymä. Korruptio, rappio, petos, erotiikka ja väkivalta ovat tyypillisiä elementtejä kovaksikeitetyissä dekkareissa. Murhan tutkinta on tarinan keskiössä, ei niinkään arvoitus. Usein kovaksikeitetyissä dekkareissa välittyy kyyninen ja kylmä maailma. (Arvas 2016, 58–60)

Noir-kirjallisuudessa kuvataan päähenkilön sisäisen maailman kasvavaa kaaosta. (Arvas 2016, 73) Näissä murhat ovat väkivaltaisia ja väkivaltaa kuvataan yksityiskohtaisesti ja paljon. Syylliset saattavat olla sarjamurhaajia eivätkä murhatutkijakaan ole turvassa, vaan vähintäänkin psykologisesti piinattuja. Viime vuosina on puhuttu paljon nordic noirista, koska Pohjoismaista on noussut monia hyytävän noirin kirjoittajia kuten mm. Max Seeck, Ninni Schulman, Stieg Larsson ja Jo Nesbo.

2.3.4 Metafiktiiiset dekkarit

Metafiktiiisellä dekkarilla tarkoitetaan genreä, joka parodioi ja liioittelee perinteisen rikoskirjallisuuden konventioita. Metafiktiiivistä dekkaria kutsutaan myös metafyysiseksi rikoskirjallisuudeksi, antidekkariksi tai postmoderniksi rikoskertomukseksi.

Metafiktiivisen dekkarin keskiössä ei ole rikos tai sen ratkaiseminen vaan kielellinen leikittely. Murhan sijaan ratkotaan myös olemassaolon arvoituksia. Kysymyksiin ei löydy vastauksia, vaan ne tuottavat lisää kysymyksiä. (Jokinen 2019, 4) Metafyysinen dekkari hyödyntää rikoskirjallisuuden lainalaisuuksia, mutta kääntää ne aina jotenkin toisin päin. Tyypillisiä elementtejä ovat mm. tappion kärsinyt salapoliisi, moniselitteisyys, todisteiden merkityksettömyys, virheellinen rikoksen ratkaisu tai ratkaisun kehämäisyys. (Arvas 2016, 212)

Tunnettuja metafiktiivisiä dekkareita ovat mm. Borgesin *Kuolema ja kompassi*, Sundin *Varistyttö-trilogia* sekä Garcian *Sadan vuoden yksinäisyys*, jossa rikoskertomus on yksi kirjan tarinoista.

2.4 Rikoskirjallisuuden merkitys

Rikoskirjallisuutta ahmitaan kuin suklaata. Kirjallisuudessa rikos, jossa toinen ihminen lopettaa toisen elämän tarkoituksellisesti ja julmasti, on muuttunut viihteeksi. Riippuen genrestä tekoa kuvataan eri tavoin, mutta mälvätään sitten väkivallalla tai hymistellään hienostuneesti kartanoissa, on asetelmassa aina jotain kieroutunutta suhteessa todellisuuteen. Lajityyppikirjallisuutta tutkinut Nummelin (2020, 51) kysyy, ilmentääkö rikoskirjallisuus ihmisvihaa, misantropiaa.

Bagge (2016, 189) on listannut Antti Tuurin Kuinka kirjoitan romaanin -teosta mukaillen dekkarin tasoja. Ensimmäiseksi tasoksi hän asettaa juonen, joka houkuttelee lukemaan kirjan loppuun. Toinen taso on ihmissuhteet ja henkilöhahmojen kaari. Kolmas taso on yhteiskunnallinen. Mielestäni rikoskirjallisuudessa pohditaan, havaitaan ja nostetaan esiin yhteiskunnallisia ilmiöitä. Vaikka juoni keskittyy murhan ratkaisemiseen, sen ympärille pystyy tuomaan monipuolista yhteiskunnallista pohdintaa niin ”järjestelmän”, rikollisen, uhrin ja omaisten kuin sivullisten näkökulmasta. Rikoskirjallisuus ei perinteisesti ole kantaaottavaa, mutta genre pystyy esittelemään yhteiskuntaa monesta eri näkökulmasta.

Neljänneksi tasoksi Bagge nimeää oikeudenmukaisuuden tason. Tämä on mielestäni oleellinen tekijä rikoskirjallisuudessa. Arvoitus ratkaistaan, koska tekijä on saatava kiinni, teko tuomittava ja uhrin saatava oikeutta. Rikoskirjailija P. D Jamesin mielestä Agatha Christien tuotannon vahvuus on niissä kuvattu järjestyksen tuominen kaaosmaiseen maailmaan pelkän rohkeuden ja älykkyyden avulla. (Wikipedia 2023, Thompsonin 2008 mukaan) Tätä ajatusta voisi laajentaa yleisemminkin rikoskirjallisuuden suosiota pohtiessa. Murha on epäoikeudenmukaista, mutta voisiko oikeudenmukaisuus toteutua rohkeuden ja älyn voimalla? Ominaisuuksilla, jotka jokaisesta ihmisestä löytyvät.

Nummelin (2020, 52) toteaa, että rikoskirjallisuuden tärkein merkitys on lukijan vahvistamisessa. Lukija toteaa, että onneksi hänellä itsellään ei ainakaan mene yhtä huonosti kuin kannibaalilla sekopäisellä sarjamurhaajalla. Keskeisintä on kuitenkin lukijan uskon vahvistaminen tavalliseen ihmiseen ja oikeuslaitokseen. Pahinkin rikollinen saadaan kiinni ja yhteiskunta on jälleen turvallinen. Misantropia ei kannata. Viidenneksi tasoksi Bagge nimeää uskonnollisuuden ja myyttisyyden. Tällä tarkoitetaan, että romaanin on tutkittava syvempiä elämän tasoja kuin pelkkiä aistihavaintoihin perustuvia. Myös tätä tasoa esiintyy joissakin dekkareissa.

” Romaanikirjailija ei ole opettaja eikä saarnaaja, vaan etsijä, ja lukija voi etsiä hänen mukanaan.”

-Leo Tolstoi-

3 TUTKIMUSMENETELMÄ

3.1 Autoetnografinen tutkimus kirjoittamiskurssien ja -oppaiden vaikutuksesta kirjoittamiseeni

Selvittääkseni, mitä dekkarin kirjoittamista opettavat kurssit ja -oppaat antavat minulle kirjoittajana, osallistuin kuuden viikon pituiselle Kirjoita dekkari! -verkkokurssille. Se oli maksullinen kurssi, jonka järjesti AKKustannus. Verkkokurssin lisäksi osallistuin AKKustannuksen etäyhteydellä pitämään kolmen tunnin mittaiseen Dekkarin kirjoittaminen -kurssiin 16. tammikuuta 2023. Verkkokurssin lisäksi luin monipuolisesti suomalaisia ja ulkomaisia arvoitusdekkarin kirjoittamisoppaita. Käytössäni oli myös joitakin yleisesti luovaa kirjoittamista käsitteleviä oppaita. Tutkimusprosessin aikana pidin työpäiväkirjaa ja kirjoitin omasta dekkaritekstistäni toisen tekstiversioon.

Etnografia tutkimusmenetelmänä perustuu kokemalla ja osallistumalla oppimiseen. Autoetnografiassa tutkija tutkii omaa kokemustaan. Aineisto perustuu tutkijan omiin muistiinpanoihin (Uotila), tässä tutkimuksessa työpäiväkirjaani sekä itse kirjoittamiini eri tekstiversioihin dekkaristani. Etnografia soveltuu pienten ryhmien, jopa yksilöiden, tutkimukseen perustellusti. Perinteisesti etnografiassa on tutkittu yhteisöjä ja niiden ominaispiirteitä. Kuitenkin yhteiskunta yksilöityy koko ajan ja ihmiset kuuluvat useisiin eri yhteisöihin. Tämä tuottaa jonkin verran haasteita tutkittavan yhteisön rajaamiseen ja määrittämiseen. Yhtenä ratkaisuna on ehdotettu, että etnografinen tutkimus panostaisi nimenomaan yksilötutkimukseen. Vilkka (2006, 97) esittää, että tutkittavaa kohdetta tarkasteltaisiin erilaisia näkökulmia edustavana informantina, joka valottaisi tutkittavaa ilmiötä eri puolilta.

Tutkimukseni siitä, miten olen kehittynyt dekkarinkirjoittajana, antaa ensisijaisesti tietoa minusta itsestäni. Kehityksen mittaaminen on haastavaa. Erityisesti

mitattaessa tutkijan omaa kehitystä, on objektiivisuus suhteellista. Kvalitatiivisessa autoetnografisessa tutkimuksessa on tilaa kokemiselle ja pohdinnalle. Tutkimukseni on eräänlainen prosessianalyysi. Vertailen kirjoittamiani tekstiversioita keskenään ja havainnoin kehitystäni työpäiväkirjani merkintöjen avulla. Olen jaotellut kehityksen kolmeen osaan. Käsittelen tutkimustani tämän jaottelun kautta johtopäätökset -osassa.

1. Työtavat
2. Tekstin sisältö
3. Tekstin laatu

Autoetnografisen tutkimuksen tavoitteena on viedä yksityinen kokemus yleiseksi. Tutkimukseni tarjoaa yhden yksityisen näkökulman yleiseen keskusteluun kirjoittajuudesta ja kirjoittamisen oppimisesta.

Kirjailijuudesta puhutaan kahdesta näkökulmasta. Roysterin mukaan (2005, 26) kirjoittaja sekä "on" että "kehittyy". Kirjailijuuden "olemista" painottava suuntaus perustuu neromyyttiin, jossa kirjoittamisen taito nähdään lahjakkuutena, syntymälahjana. Kirjailija on nero, jonka toimijuus on erillään muusta yhteiskunnasta. Neromyytti elää sitkeänä ja Roysterin mukaan (2005, 27) "jotkut kirjoittajat toivovat olevansa lahjakkaita jo ennen kuin heitä on opetettu, ennen kuin he ovat kehittäneet kuria ja rutiinia työhönsä, ennen kuin he ovat edes kehittyneet kirjoittajina ja kirjoittajiksi."

Roysterin mukaan kirjoittamisen opetuksessa ruokitaan neromyyttiä käsittelemällä opiskelijoiden valmiita tekstejä. Ryhmissä annetaan palautetta oppilaan valmiina esittämästä tuotoksesta ja ryhmä keskittyy lopputuotokseen ja sen analysointiin. Sen sijaan hän näkee hyödyllisemmäksi prosessipedagogiikan, jossa painotus on keskeneräisissä teksteissä ja kirjoittamisen prosesseissa. Tämän hän kokee rakentavammaksi tavaksi myös opiskelijan kirjoittajaidentiteetin etsinnässä. Prosessipedagogiikassa syntyy myös vuorovaikutteisempi suhde lukijan ja kirjoittajan välillä. (Royster 2005, 28)

Tutkimukseni on prosessipedagogiikan mukainen. Oma tekstini on kesken, puhumattakaan kirjoittajaidentiteetistäni. Henkilökohtaisesti uskon, että keskeneräisyys on edellytys kehittymiselle. Täysin valmiiseen ei kannatakaan pyrkiä, sillä valmiiseen sisältyy ajatus pysähtymisestä ja päättymisestä. Analysoin prosessia, jonka tekstini ja kirjoittajuuteni kävi läpi osallistuessani kirjoituskurssien ja -oppaiden tarjoamaan opetukseen kuuden viikon ajan.

3.2 Prosessianalyysi: tutkimuksen kulku

AKKustannuksen Dekkarin kirjoittaminen- kurssin ohjaaja Anne Lukkarila kertoi itse saaneensa inspiraation kirjoittaa dekkari käytyään rikoskirjailija Tapani Baggen dekkarikurssin. Bagge on kirjoittanut Se murhaa joka osaa -oppaan, jonka oppeihin perehdyttiin myös AKKustannuksen dekkarikursseilla. Suomalaista aineistoa dekkarin kirjoittamisesta on tarjolla suhteellisen maltillisesti, mutta englannin kielellä löytyy senkin edestä. Lisäksi olen lukenut viimeisen vuoden aikana todella paljon arvoitusdekkareita. Huomaan lukiessani kiinnostäväni koko ajan enemmän huomiota kirjoittajan tekemiin kirjallisiin ratkaisuihin sekä genressä toistuviin konventioihin.

Aineiston suhteen tavoitin hetkittäin saturaatiopisteen ja tietyt ohjeet dekkarin kirjoittamisesta alkoivat toistua. Nämä ohjeet liittyivät mm. jännityksen rakentamiseen. Toisaalta aineisto syventyi erityisesti tiettyjen osa-alueiden suhteen. Esimerkiksi rakenteesta ja henkilöhahmoista aineistoa löytyi aina vain lisää.

Päätin tutkimuksessani mukailla viittä eri teemaa, jotka nostettiin keskiöön myös Kirjoita dekkari! -kurssilla. Päätin pyrkiä ankkuroimaan tutkimukseni tasaisesti näiden teemojen kesken: rakenne, henkilöhahmojen rakentaminen, jännityksen rakentaminen, valaisuteoria ja uskottavuus.

”En varsinaisesti usko vahingollisten kirjoitusvinkkien olemassaoloon. Epäkelpot käytännöt karsiutuvat ennemmin tai myöhemmin jokaiselta, joka kirjoittaa paljon”

-Marko Hautala -

Aineistona käyttämäni kurssit ja oppaat sisälsivät paljon kirjoitusharjoituksia, joita tein valikoiden. Hyödynsin niitä suoraan omaan tekstiversiooni, en lähtenyt niiden kautta enää etsimään genreä tai kokeilemaan ihan uusia ideoita.

Tutkimuksessa vertailen kahta eri tekstiversiota dekkaritekstistäni. Tekstiversio 1 on kirjoitettu kesän ja syksyn 2022 aikana. Sitä kirjoittaessa olin vain satunnaisesti selaillut joitain rikoskirjoittamisen oppaita. Tekstiversio 2 on kirjoitettu kuusi viikkoa kestäneen Kirjoita dekkari! -kurssin aikana. Tekstiversioon 2 on tullut isoja muutoksia henkilöhahmoihin, juoneen ja rakenteeseen. Ensimmäisen tekstiversio on pituudeltaan 32 sivua ja toinen 59 sivua. Kirjoita dekkari! -kurssilla arvioidaan, että dekkarikäsikirjoitukselle hyvä tavoitepituus on noin 200 sivua Wordilla kirjoitettuna. Olen tämän sivumäärän mukaisesti mitoittanut mm. dekkarin rakennetta. On kuitenkin selvää, että kummassakin tekstiversiossa olen hyvin alkutaipaleella valmiin tekstin suhteen. Sen sijaan kummastakin tekstiversiosta olen tehnyt synopsiksen tarinan loppuun asti. Tekstiversioiden synopsikset poikkeavat myös toisistaan.

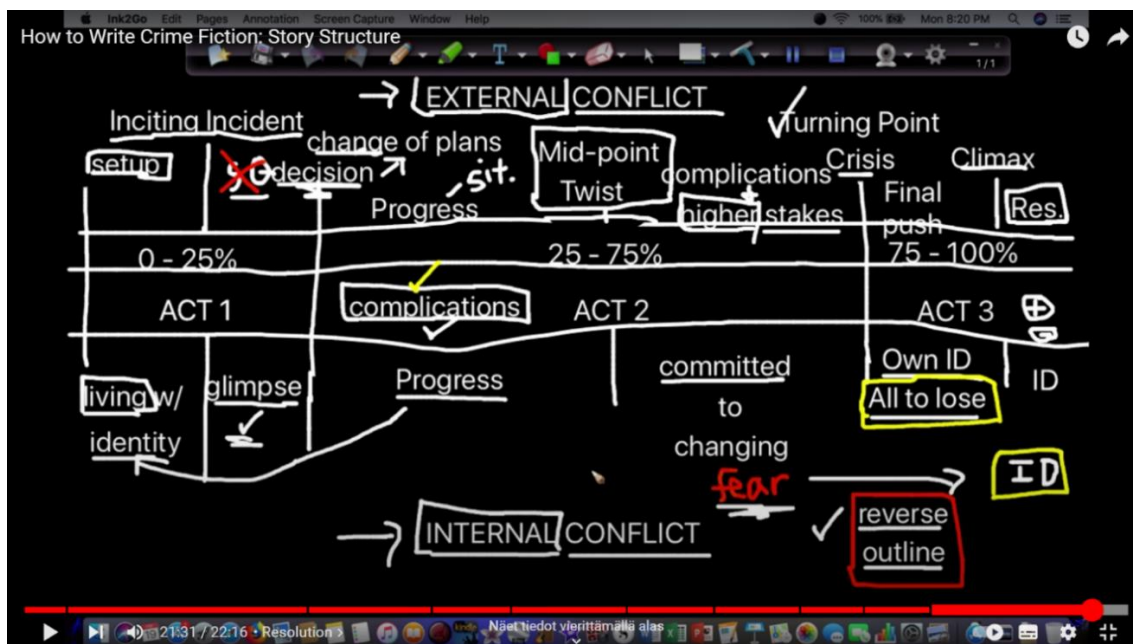
Aloittelevaa rikoskirjoittajaa neuvotaan testaamaan juonen ja rakenteen toimivuutta kirjoittamalla rikosnovelleja. Novelli on romaania lyhyempi, Baggen (2016, 21)

mukaan alle 80 000 merkkiä (asettelusta riippuen n. 30–50 sivua), jolloin henkilöhahmoja ja sivujuonia mahtuu tarinaan vähemmän. Rikosnovellissa on usein johtomotiivi eli esine tai asia, jonka avulla juonta kehitellään. Kirjoita dekkari! -kurssin alkaessa neuvo tuli minulle liian myöhään. Olin jo suunnitellut arvoitusromaanini käänteet ja sivujuonet enkä mitenkään malttanut typistää sitä enää novelliksi.

3.2.1 Rakenne

Rikoskirjoissa rakenne on äärimmäisen tärkeä, koska hyvällä rakenteella pidetään yllä kiinnostusta ratkaista arvoitus eli lukea kirja loppuun. Hyvin rakennetun rikostarinan juoni tarjoaa lukijalle käänteitä ja oivalluksia.

Bagge (2016, 117–119) on koonnut rikoskirjan rakenteesta mallin, joka sisältää kolme jaksoa ja 12 vaihetta, jotka dekkari tarvitsee toimiakseen. Kirjoita dekkari- kursilla ensimmäisen viikon tehtävänä oli suunnitella oman tekstin rakenne noudattaen Baggen mallia. Baggen mallin lisäksi on olemassa muitakin malleja dekkarin rakenteesta. Alla on kuvakaappaus YouTube-tilillä MichaelSantosAuthor esitellystä rakenteesta. YouTuben videossa piirretään ja selitetään kuvassa oleva rakenne yksityiskohteisesti. Rakenne on sujuvasti verrattavissa Baggen malliin ja se löytyy monista lukemistani dekkareista.

KUVA 1. Kuvakaappaus YouTube-tilin MichaelSantosAuthor videosta How to write crime fiction: Story Structure. https://www.youtube.com/watch?v=FtSR_cYxGOQ haettu 12.3.2023

Baggen malli on konkreettinen ja selkeä. Oheiseen taulukkoon olen vertaillut omien tekstiversioideni 1 ja 2 rakennetta. Version 2 rakenne on suunniteltu noudattaen Baggen mallia kohta kohdalta. Kummassakin tekstiversiossani kirjoitettua tekstiä

oli suurin piirtein Baggen mallin ensimmäisen jakson verran ja loppujuoni oli kerrottu synopsiksena.

TAULUKKO 1. Baggen mallin mukaisen rakenteen toteutuminen synopsiksessa tekstiversioissa 1 ja 2.

I jakso (pituus 1/4)	versio 1	versio 2
1. Alkuisku	-	x
2. Epäilyjä	x	x
3. Ei enää paluuta	x	x
II jakso (pituus 2/4)		
4. Ei tuloksia	-	x
5. Pientä menestystä	x	x
6. Käännekohta (keskikohta)	-	x
7. Vastustaja painaa päälle	-	x
8. Uusi suunnitelma	x	x
III jakso (pituus 1/4)		
9. Uusi suunnitelma	-	x
10. Mustin hetki	-	x
11. Ratkaisu/päätös	x	x
(12. Loppunäytös/-kevennys)	x	x

Työpäiväkirjaani kirjoitin, että rakenteen tekeminen antoi napakkuutta tekstiini. Ensimmäiseen tekstiversioon en ollut saanut vielä ruumista kirjoitettua. Toiseen tekstiversioon se ilmestyi jo ensimmäiselle sivulle ja teksti sai konkreettisen ja terävän alkuiskun. Version 1 synopsis sisälsi paljon käänteitä, joista muodostui konkreettinen juoni. Siitä puuttui kuitenkin rakenne. Huomasin, että rakenteen myötä tekstiin syntyi rytmi ja tapahtumat asettuivat paikoilleen suhteessa toisiinsa. Minun piti myös pohtia, miten pää- ja taustajuoni toimivat yhdessä.

Rakennetta suunnitellessa kirjoitin työpäiväkirjaani pelostani, että tarkalla suunnittelulla vien tekstiltäni mahdollisuuden virrata ja elää kirjoittaessa. Dekkarikirjailija Juha-Pekka Koskisen (2009, 101) mukaan kirjoittamistyön myötä tarinaan syntyy aina repeämiä. Hän ei suunnittele teoksiensa rakennetta liian yksityiskohtaisesti, vaan jättää tilaa tarinan kehittelylle kirjoittaessa. Repeämistä syntyy mehukkaita sivujuonia ja/tai henkilöahmoja.

Itselle sopiva suunnittelutapa ja -määrä kehkeytyy varmasti eri tapoja kokeillen ja kokemuksen karttuessa. Vaikka Baggen mallin mukaisen rakenteen suunnitteleminen oli vaikeaa ja jouduin tekemään päätöksiä, joiden tekemistä olin aiemmin lykännyt tuonnemmaksi, itse kirjoittaminen valmiin rakenteen kanssa oli paljon helpompaa.

Olin saanut askelmerkit, minne tarinani oli menossa. Uskon kuitenkin, että väistä-mättä kirjoittamisen edetessä juonen yksityiskohtiin tulee muutoksia ja tarkennuksia.

Rakenteen suunnitteleminen oli todella iso prosessi ja sen tekeminen Kirjoita dekkari! -kurssin aikataulussa eli viikossa oli vaativaa. Kuitenkin on huomioitava, että minulla oli jo kurssin alkaessa vahva visio ja jo valmista tekstiäkin ensimmäisen tekstiversion verran. Rakennetta suunnitellessa jouduin tekemään ratkaisuja mm. henkilö-hahmojen osalta. Ensimmäisen viikon vaativan aherruksen jälkeen olin pidemmällä tekstikokonaisuuteni kanssa kuin puolen vuoden itsekseni pohdiskelun jäljiltä.

3.2.2 Henkilöhahmot

Koen rakenteen ja henkilö-hahmojen suunnittelun kulkevan käsi kädessä. Samailla linjoilla on Burton (2022, 17), jonka mukaan juoni on kuvaus hahmojensa elämästä. Tapahtumia (juonta) ei ole ilman kokijaa (henkilöhahmoa). Kokija ei kehity ilman tapahtumia.

Henkilöhahmojen rakentaminen on laaja teema, jota sivuan tutkimuksessani vain niiltä osin, miten olen sitä käsitellyt tekstiversioitani kirjoittaessani. Kirjoita dekkari! - kurssi käsitteli henkilö-hahmoja vasta viikolla neljä. Itse koin teeman niin oleellisenä, että tutkin asiaa jo ensimmäisen kurssiviikon aikana kirjoitusoppaiden avulla. Dekkarin kirjoittaminen- kurssilla ohjaaja Anne Lukkarila kertoi, että kirjoittajat suunnittelevat tekstiään joko juoni- tai henkilövetoisesti. (Lukkarila 2023) Olen henkilö-hahmovetoinen kirjoittaja, joten aloitin jo ensimmäisen tekstiversion ideoinnin pohtimalla henkilö-hahmot. Piirsin heistä kuvia ja samalla loin heidän henkilötietonsa ja persoonansa. Minulla oli kaikki hahmot sekä miljöö mietittyinä ennen kuin aloin suunnitella juonta. Valitsin hahmoista kuka tai ketkä ovat uhreja, kuka tarinan sankari ja kuka murhaaja. Tätä roolitusta vaihdoin vielä kertaalleen kirjoittaessani tekstiversion 2 rakennetta. Samassa yhteydessä muutin kokonaan yhden henkilö-hahmoista. Tämä hahmo on keskeisessä osassa ensimmäisessä tekstiversiossa, mutta toisessa versiossa vain pienessä sivuosassa. Vaihdoin myös yhden uhreista toiseen hahmoon, koska säikähdin tappaneeni liian mielenkiintoisen hahmon. Etenkin cozy crimeä kirjoittaessa herkulliset hahmot kannattaa säilyttää hengissä (Cohen 2018, 31). Tein muutokset, koska se toi juoneen enemmän kerroksia ja harhauttavia sivujuonia.

Kirjoita dekkari! -kurssin neljännen viikon käsitellessä henkilö-hahmoja päätin ottaa heidät vielä kertaalleen uuteen tarkasteluun. Tein kurssin neuvojen mukaisesti jokaisesta henkilö-hahmosta henkilökortin työhuoneeni seinälle. AKKustannus esitteli seitsemän arkkityyppiä, joiden mukaan henkilö-hahmoja voi kärjistää ja luonteen piirteitä erotella toisistaan. Sovelsin yhdeksää henkilö-hahmoani näihin arkkityyppeihin. Toisaalta minulle oli entuudestaan tuttu toinen persoonien luokittelutapa, enneagrammi, joten minun oli helpompi kärjistää hahmojani enneagrammikuvausten mukaisiksi. Mietin henkilökortteihin Baggen (2016, 87–90) ohjeiden mukaisesti heidän

henkilötietojaan (ikä, ammatti, harrastukset jne.) sekä menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden. Pohdin myös henkilön salaisuuden ja sisäisen ristiriidan. Erilaisia personointitapoja on monia.

Kirjoita dekkari! - kurssi nostaa esiin myös erilaisia ihmisten motivaatiotekijöitä. Tämä listaus esittelee tekijöitä, jotka motivoivat erityyppiset ihmiset toimintaan. Tällaisia ovat mm. turvallisuus, valta tai seikkailu. Ne ovat tietynlaisia henkilöhahmon arvoja, jotka heijastuvat hänen toimintaansa joko parhaimman tai pahimman kautta. Tämä on hyvä työkalu luotaessa henkilöhahmojen motiiveja murhaan- ovatpa he todellisia murhaajia tai vain epäiltyjä. Olen kirjoittanut työpäiväkirjaani ”arkkityyppien teon palvelevan ensisijaisesti kirjailijaa, jotta hahmojen luonne on kirjoittajalla itsellään vahvana mielessä. Lukijalle riittää selkeys.”

Henkilökorttien tekeminen sujui minulta helposti, mutta huomasin pohtivani, onko henkilöhahmoja liikaa. Dekkarissani on yhdeksän hahmoa. Cohenin (2018, 41) mukaan cozy crimessä 6–8 epäiltyä on hyvä määrä, mutta Bagge kehottaa aloittelevia dekkarikirjailijoita harjoittelemaan suppeammalla henkilöhahmomäärällä (2016, 21). Jokaisen henkilöhahmon persoonan esiin tuominen ja juonessa kuljettaminen ei ole ihan yksinkertaista. Toisaalta uusien hahmojen tuleminen tarinaan antaa uutta energiaa juonelle. (Burton 2022, 28). Tosin minun tarinassani kaikki hahmot esitellään heti alussa heidän saapuessa hyvinvointiretriittiin eli ulkopuolisilta rajattuun paikkaan klassisen arvoitusdekkarin tavoin. Dekkarioppaissa ohjeistetaan esittelemään keskeiset henkilöhahmot ensimmäisen jakson eli noin 50 sivun aikana. (Lukkarila 2022) En raski karsia enää hahmojani. Yleinen ohje kirjoittamisen parissa on ”kill your darlings”. Ehkä otan neuvon liiankin konkreettisesti, sillä ratkaisen ongelman tappamalla useamman heistä tarinan varrella.

Vacklin neuvoo jakamaan hahmot pää- ja taustahenkilöihin. (2015, 53) Tämä selkeyttää kirjoittamistani ja päätin, keihin hahmoista keskityn erityisesti. Vielä ensimmäistä tekstiversiota kirjoittaessani ajattelin, että arvoitusdekkarissani ei ole varsinaista salapoliisia vaan henkilöhahmot ratkaisevat arvoitusta yhdessä. Tällöin päähenkilö ei ole niin selkeä. Toisen tekstiversion rakennesuunnitelmaa pohtiessani, päätin olla uskollinen arvoitusdekkarin rakenteelle ja valita hahmoistani henkilön, joka ottaa päähenkilön ja salapoliisin roolin. Henkilöhahmo Mintusta tulee cozyn crimen tyylin mukaisesti amatöörietsivä. Minttu on tavallinen henkilö, joka on joutunut epätavalliseen tilanteeseen. Hän on positiivinen päähenkilö eli rohkea sankari, johon lukijan on helppo samaistua. (Vacklin 2015, 54)

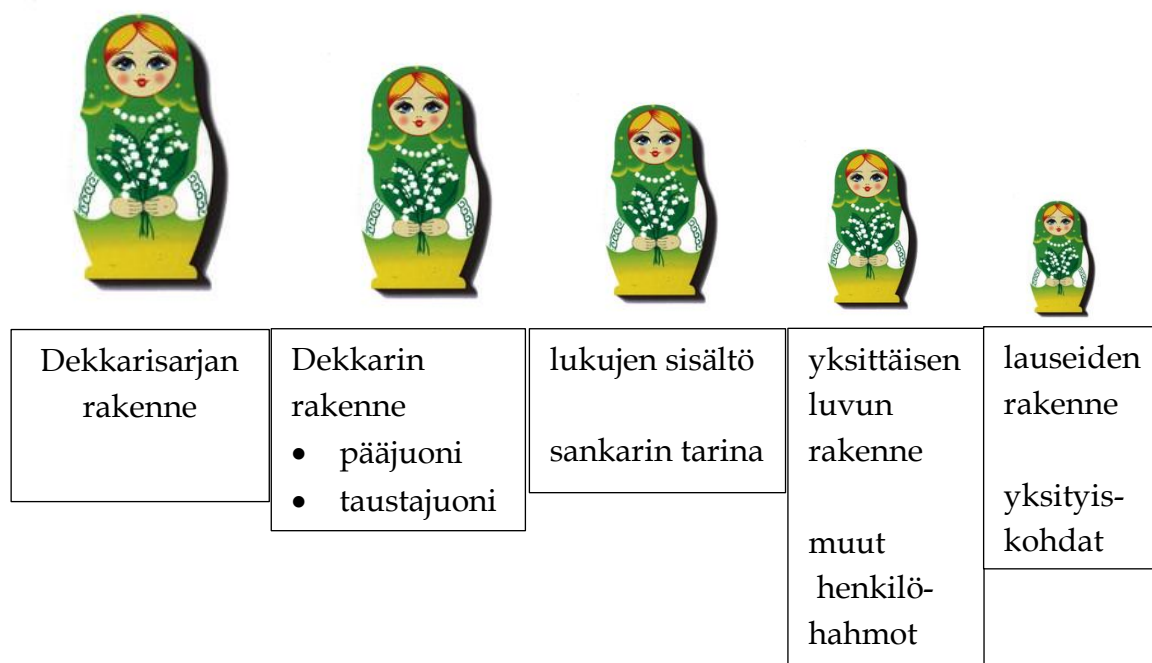
”Hyvät, elävät ja aidontuntuiset henkilöt nostavat pelkkokerrointa enemmän – lukija alkaa pelätä mitä mukavalle henkilölle tapahtuu.”

- Anne Leinonen -

Hioakseni Mintun hahmosta päähenkilön, joudun vielä kertaalleen miettimään hänen sisäistä konfliktiaan ja henkilökohtaisen tarinan kaarta. Etenkin cozy crimessä tärkeitä elementtejä ovat päähenkilön kasvutarina ja motivaatio alkaa amatöörietsivänä selvittää tarinan rikosta. (Cohen 2018, 23) Kirjoita dekkari! - kurssi tarjoaa 12-kohtaisen Sankarin tarina- rakenteen, jonka pohjalta rakennan päähenkilöni sisäisen elämän kaaren, jonka sisällytän tarinaani.

Työpäiväkirjassani vertaan dekkarin kirjoittamista maatuskoihin. Arvoitusdekkari sisältää useamman eri rakenteen suunnittelua. Yksi rakenne sisältyy aina suurempaan kokonaisuuteen. Havainnoin ajatustani maatuskataulukolla.

KUVIO 2. Rakenteiden sisäkkäisyys havainnollistettuna maatuskoilla.

Kun hahmot on suunniteltu, on aika laittaa heidät toimimaan. Hahmot neuvotaan esittelemään toiminnan ja dialogin kautta. (Burton 22, 23) Tämä tuo raikkautta lukuihin. Tekstiversiossa 1 kaikki hahmot esiteltiin pintapuolisesti yhdessä luvussa. Lukijan oli haastavaa muistaa hahmot ja ymmärtää heitä. Toisessa tekstiversiossa pilkoin hahmoja esittelevät luvut useampiin lukuihin. Yritin olla rauhallisempi esitellessäni heitä, yritin ahnehtia vähemmän ja antaa persoonien kuoriutua omassa tahdisaan esiin.

Henkilöiden välisiä jännitteitä luodessa puhutaan orkesteroinnista. (Vacklin 2015, 55) Henkilöhahmoilla on vastapari toisessa hahmossa. Heidän ominaisuutensa ovat vastakohtaiset. Heidän välillensä syntyy konflikti eli tekstiin dynamiikkaa antava jännite. Kirjoita dekkari! - kurssin arkkityypeille esitetään "vastavoimat" toisesta arkkityypistä tai enneagrammi määrittelee persoonatyyppit, joita hahmo alkaa

muistuttaa joko stressaantuessaan tai onnistuessaan. Nämä ovat toimivia apuja kirjoittaessa hahmojen välisiä jänniteitä esimerkiksi dialogissa tai toimintatavoissa. Jännitteiden myötä henkilöiden väliset suhteet ja henkilöhahmot haastetaan, kyseenalaistetaan ja muutetaan (Vacklin 2015, 62).

Tärkein konflikti arvoitusdekkarissa on sankarin ja syyllisen välillä. Heidän täytyy olla yhtä vahvat hahmot ja antaa kunnan vastus toisilleen. Arvoitusdekkareissa murhaaja tarjoaa vastuksen peittämällä jälkensä ja henkilöllisyytensä taitavasti. Näin hän haastaa sankarin älyn ja nokkeluuden selvittää arvoitus.

3.2.3 Jännityksen rakentaminen

Aristoteleen mukaan jännitys ei saa olla kuolemanpelkoa, vaan sekoitus vaaraa tai uhan odotusta, johon liittyy samalla toivoa selviytymisestä (Vacklin 2015, 454). Rikoskirjallisuuden ydin on jännityksessä ja jännitteessä – ja niiden onnistuneessa rakentamisessa. Jokaisessa rikoskirjassa on jännitystä, kirjoittaa sitten cozy crimeä tai noiria, sen tyyli ja määrä vaihtelee genren mukaan. Etenkin intensiivisyys ja koukuttavuus ovat keskeistä kaikissa kirjoittamisen genreissä.

Kirjoita dekkari! - kurssilla käsiteltiin kirjoittamisen tehokeinoja jännityksen luomiseksi. Lisäksi esiteltiin keinoja pitää teksti intensiivisenä ja koukuttaa lukijat jatkaamaan lukemista luku toisensa jälkeen. Jännitys tihentyy erityyppisillä kohtauksilla. Takuuvarmoiksi tavoiksi kurssi listaa takaa-ajon, kilpajuoksun ajan kanssa ja väkivalan uhan. Näitä kirjoittaessa kuvaileva teksti, monipuolinen aistien hyödyntäminen ja yksityiskohtainen havainnointi tuo tekstiin intensiteettiä.

Draamallinen ironia kuvaa epäsuhtaa lukijan ja henkilöhahmojen tietämyksen välillä. Tämä on tehokeino, jota käytetään laajasti kirjallisuudessa, kuten esimerkiksi henkilöhahmo on tietämättään paikassa, jonne on kätkeyty pommi. Lukija jännittää, lähtekö henkilö tilasta pois ennen pommin räjähtämistä. Toinen tapa on lukijan tietämisellä, tai pikemminkin tietämättömyydellä, leikkiminen. Pommi yllättää sekä lukijan että henkilöhahmon. Teksti voi olla kirjoitettu preesensissä, mikä tekee kokemisesta intensiivisempää, ja lukija kokee jännittävän tilanteen yhtä aikaa henkilöhahmon kanssa. Minäkertoja voi kuvata havaintojaan, kehon tuntemuksiaan tai sisäisiä pelkojaan luodakseen jännitystä. (Vacklin 2015, 454) Käytän tekstissäni tätä tapaa kuvatesani takaumia, joilla tuon esiin tekstini taustajuonta.

Kirjoitusoppaissa on erilaisia ohjeistuksia aikamuotojen käyttöön. Yleisesti tuetaan imperfektin käytössä. Preesensin käyttö neuvotaan ennemminkin tehokeinona kuin koko tekstissä käytettävänä aikamuotona. Olin kirjoittanut ensimmäisen tekstiversioni preesensissä, koska koin preesensin intensiivisemmäksi. Tekstiversioon 2 aloin pohtia aikamuotoa uudelleen. Imperfektin voisi olla luontevampi ja laittaa tekstin tapahtumat selkeämpään aikajärjestykseen. (Hautala 2018, 96) Kirjoitan tekstiäni eteenpäin imperfektissä, mutta edelleen makustelen aikamuotoa. Ehkä silti nykyinen

ratkaisuni, pääjuoni imperfektissä ja taustajuoni preesensissä, on kuitenkin selkein ratkaisu.

Bagge (2016, 177) neuvoo välttämään pitkiä kuvailuja ja aloittamaan teksti keskeltä toimintaa. Myös dialogi on toimintaa. Näytä, älä selitä! on monissa kirjoitusoppaissa toistuva ohje dekkarikirjailijalle. Laurencen (2007, 104) mukaan näyttämällä teksti tulee mielenkiintoisemmaksi lukea. Lisäksi dekkareissa tekstiin voi sisällyttää ”ohimennen” vihjeitä tai havaintoja, jotka nousevat keskeisimmäksi vasta myöhemmin juonen edetessä.

Cliffhangereillä varmistetaan lukijan koukuttaminen tekstiin. Niitä käytetään erityisesti lukujen loppuissa. Luvut loppuvat uuteen yllättävään havaintoon, tapahtumaan tai tietoon, jonka seuraukset jäävät auki. Luvun loppuessa lukijalla on tunne, että ”on pakko lukea vielä seuraava luku”, jotta seuraukset selviäisivät. (Lukkarila 2022) Tekstiversiossani 2 käytän luvun lopussa cliffhangeriä mm. kohtauksessa, jossa loukkuun joutuneet henkilöahmot luulevat keksineensä keinon pyytää apua.

” Eikä sulla ole ne meidän puhelimet? Soitetaan apua”, Jani ehdotti. Marionin ilme kirkastui ja hän rymisti keittiöön hakien korin, johon puhelimet oli kerätty. Jani nappasi korin, heitti sen kannen etsiäkseen omansa, mutta kori oli tyhjä. Kaikki puhelimet olivat poissa. ”

Jännityksen rakentamisen työkalupakki kulkee koko kirjoitusprosessin ajan mukana. Työkaluja täytyy käyttää monipuolisesti, yhdellä työkalulla tulee yksitoikkoista jälkeä. Työpäiväkirjaani olen kirjoittanut kokevani, että ” jännityksen rakentaminen on haastavaa ja kaipaamaan siihen lisää harjoitusta”. Taitavaksi jännityksen rakentajaksi kehittyminen vaatii aikaa ja harjoittelua. Oppaissa annetaan runsaasti neuvoja jännityksen rakentamiseen. Minun täytyy kuitenkin hyväksyä, että muutamankin keinon haltuun ottaminen on tässä vaiheessa ihan hyvä. Kehityn tällä sektorilla vain ja ainoastaan kirjoittamalla enemmän ja testaamalla annettuja työkaluja.

Valitsin tekstiversioistani kaksi jännityksen rakentamisen keinoa, jotka ovat yksiselitteisiä laskea. Laskin tekstini luvuista, kuinka monta kertaa aloitan luvun keskeltä toimintaa ja montako kertaa lopetan sen cliffhangeriin.

TAULUKKO 4. Tekstiversioiden luvuissa käyttämäni jännitystä lisäävien tehokeinojen määrä.

	Tekstiversio 1 (32 s)	Tekstiversio 2 (59 s)
Tekstin lukujen määrä	9	22
Aloitukset keskeltä toimintaa	4 (36 %)	11 (50 %)
Lopetus cliffhangeriin	6 (54 %)	11 (50 %)

Olen yllättyneet tutkimukseni tuloksesta, sillä koen käyttäneeni tiedostamattani jännitystä lisääviä keinoja. Olen tietoisesti suunnitellut cliffhangerin vain kahden

luvun loppuun. Siitä huolimatta havaitsen, että olen käyttänyt tätä keinoa 50 % tekstini luvuista. Mielenkiintoista on myös tekstiversioissa olevien lukujen määrä. Tekstiversioissa 1 sivuja on 32, joten keskimääräinen luvun pituus on 3,5 sivua ja tekstiversiossa 2 luvussa on 2,7. Todellisuudessa huomaan etenkin tekstiversiossa 1 olevan keskenään hyvin eri pituisia lukuja. Oman näkemykseni mukaan taustajuonta avaavat takaumat saavat olla muita lukuja selkeästi lyhyempiä. Kuitenkin pyrin tasaisemmin saman pituisiin lukuihin pääjuonen luvuissa.

Rytmiikan kysymyksiä voisi pohtia jo rakennetta suunnitellessa. Usein neuvotaan juonellisen rakenteen lisäksi tekemään lukukohtainen suunnitelma tyyliin ”luku 5, jossa ruumis löytyy ja epäilykset kohdistuvat ruumiin löytäjään”. Cohenin (2018, 54) mukaan jokaiseen lukuun pitäisi sisällyttää tarkoitus, jännite, näkökulma, toiminta, reaktio sekä päätös. En ole tehnyt lukukohtaista suunnitelmaa, vaikka olen usein suunnitellut sen tekemistä. Tämä suunnittelutyö voisi auttaa myös luvun sisällön mitoittamiseen, eli ettei toiseen lukuun tulisi liikaa tapahtumia ja toiseen liian vähän. Toki on huomioitava, että toimiva rytmi perustuu vaihteluun niin pituudessa kuin kerrontatavoissa.

Arvoitusdekkarit kaipaavat jännityksen lisäksi lukuja, joissa kootaan sen hetkinen tilanne yhteen. Välillä täytyy hengähtää. Täytyy kerrata epäillyt ja johtolangat ja pysähtyä pohtimaan, mitä seuraavaksi kannattaisi selvittää. Sitten on taas aika tiheimmällä toiminnalla ja jännitykselle.

Vaikka kirjoitankin cozy crimeä, jännityksen ja jännitteiden tulee olla tiheää. Ei ehkä aina niin vaarallista, mutta jännittävää. Sellaista on mm. romantiikka, joka on tyypillinen sivujuoni cozy crimessä. Aistit, elekieli ja kehollisuus ovat hyvin romanttiikan kuvaajia. Kiinnostavan romanttisen sivujuonen rakentamiseksi neuvotaan viskelemään kiviä romanssin tielle ja selvittämään, kuinka pari ylittää esteet (Cohen 2018, 67).

Huomaan, että epävarmuuteni taidoistani rakentaa jännitystä lievenee sitä mukaan, mitä enemmän opiskelen keinoja sitä rakentaa. Vaikka en olisi vielä kirjoittanut romanttisesta sivujuonesta, huomaan synopsisessani olevan aika monta kiveä parin tiellä, vaikka en niitä tietoisesta sinne ole viskellyt. Ehkä arvoitusdekkari on genrenä itselleni sen verran tuttua lukemisen kautta, että minulle on sisäistynyt jonkinlainen kaava siitä, mitä dekkarissa tyypillisesti tapahtuu ja miten tapahtumat ovat rakennettu.

3.2.4 Valaisuteoria

Valaisuteoria keino, jolla luodaan joko aiheellisia tai aiheettomia epäilyksiä henkilö- hahmoja kohtaan. Teoria on Henry Jamesin luoma. (Vacklin 2015, 65) Eri ihmiset näkevät toisen ihmisen eri tavoin. Yhdelle tämä ihminen voi olla mukava, toiselle ylimielinen, kolmas tietää hänestä jotain ilkeää. Kirjoita dekkari- kurssilla harjoitellaan

laittamaan nämä ihmiset keskustelemaan keskenään poissaolevasta henkilöstä "selän takana". Keskustelu tuo uutta tietoa ja luo epäilyksiä poissaolevaa kohtaan.

Jamesin valaisuteorialla pystytään suuntaamaan valokeila tiettyyn henkilöön tai asiaan. Valaistaessa yhtä kohdetta, kaikkien huomio on siellä. Jokin muu asia on pimennettynä eikä lukija tiedä mitä pimeydessä tapahtuu. Työkaluna valaisuteoria vaatii harjoittelua, mutta Vacklinin (2015, 65) mukaan kirjoittajan työtä helpottaa, kun keskushenkilöä ei tarvitse laittaa selittämään itseään. Näytä, älä selitä! -ohje toistuu jälleen.

Dialogien kirjoittaminen ei ollutkaan niin helppoa kuin ensin luulin! Vaikka sainkin keskusteluun osallistuvien henkilöiden näkökulman poissaolevasta henkilöahmasta helposti luotua, oli vaikea saada kirjoitettua keskustelu, jossa heidän näkökulmansa eivät tuntuisi ylikorosteltuilta. Kokeilin ensin kolmella keskustelijalla, mutta keskustelu lähti nopeasti sivuraiteille. Kahden keskustelijan dialogissa oli helpompi pysyä ulkopuolisessa henkilössä. Tämän työkalun käyttö vaatii selvästi vielä harjoittelua.

Ongelmakseni koen, että en saa dialogia kuulostamaan luontevalta. Vacklinin mukaan (2015, 111) dialogin tärkein ominaisuus on konflikti. Ilman konfliktia keskustelu on turha. Dialogin tehtävänä on edistää tarinaa, välittää tietoa ja viedä juonta eteenpäin. Tämän ajatuksen kautta ymmärrän, että tekstini dialogi ei voi ollakaan luontevaa, jos tarkoitan sillä keskustelua, joka voitaisiin käydä tosielämässäkin. Tosielämässä puhutaan paljon vain puhuakseen, säästä ja hyvien talvikenkien ominaisuuksista. Napakkaan ja toimivaan dialogiin pyrkiessä tyhjänpäiväisyyksiä ei kannata kirjoittaa. Valaisuteorian mukaista dialogia kirjoittaessa on tuotava keskustelijoiden näkökulma selkeästi esiin. Toisaalta dialogissa voidaan kertoa paljonkin jättämättä asioita rivien väliin. Keskustelijat voivat puhua esimerkiksi säästä symbolisesti, vaikka todellinen aihe olisi salassa pidettävät teot tai tunteet. (Burton 98) Jatkoin harjoittelua dialogin kirjoittamisessa ja koin hetkittäin saavani tarinan etenemään dialogin kautta. Olen kirjoittanut nopeasti muistiinpanon työpäiväkirjaani "Valaisuteoria toimii. Kari kuolee huomenna".

Dialogi tuo tekstiin vaihtelua ja elävyyttä. Dialogi on toimintaa, jolla voi aloittaa luvun ja näyttää asioita selittämisen sijaan. Dekkareissa dialogi voi tarjota hengähdys hetken ennen jännityksen tihentymistä. Tästä esimerkkinä voisi olla murhaa tutkivien poliisien välinen dialogi tarinan sen hetkistä epäilystä. Dialogi tekee lukijalle yhteenvedon tilanteesta. Henkilöhahmot saavat dialogissa äänensä kuuluviin ja persoonansa esiin. Keskustelu voisi johtaa uuteen oivallukseen, luvun tai kappaleen päättävään cliffhangeriin. Seuraavaksi kerronta voisi keskittyä nopearytmiseen kuvailuun ja hengästyttävään toimintaan.

Dekkariin voi tuoda epäilyksiä kertojavalinnoilla. Minäkertoja näkee tapahtumat omasta perspektiivistään eikä välttämättä ole dekkarissa luotettavin

kertojavalinta. Ensimmäinen tekstiversioni on kirjoitettu siten, että kaksi henkilöhahmoa ovat tarinan minäkertojia. He kertovat vuorotellen samoja tapahtumia omista näkökulmistaan. Suunnitelmani oli, että arvoitus aukeaa heidän kertomansa ja kertomatta jättämisen, ristikkäisten havaintojen ja omien tekojensa kautta. Kirjoittaessani huomasin, että minulla oli vaikeuksia pitää kokonaisuus selkeänä ja tapahtumien aikajärjestys alkoi hypellä. Tekstiversiossa 2 on kaikkietävä kertoja. Hän pääsee jokaisen henkilöhahmon ajatuksiin. Vaihdoin kertojan perinteikkäämpään kaikkietävään kertojaan, mutta koen ratkaisun antavan minulle vapautta kirjoittajana.

3.2.5 Uskottavuus

Arvoitusdekkarien toimintamallit ovat täysin fiktiivisiä. Harvemmin tosielämässä uskollisesti asiakkaitaan kuunteleva parturi päätyy ratkaisemaan vakioasiakkaansa murhaa tai samaisessa maalaiskylässä riehuu milloin sarjamyrkyttäjä, milloin syntistä menneisyyttä murhaamalla peittelevä pastori. Arvoitusdekkareissa tämä on kuitenkin täysin arkipäiväistä.

Sinänsä tuntuu hassulta, että dekkareiden lukijoiden sanotaan olevan todella tarkkoja kirjoihin eksyneiden asiavirheiden suhteen (Lukkarila 2022) kuten esimerkiksi todellisen kaupungin väärät kadunnimet. Toki kirjailijalla on oikeus taiteellisiin vapautuksiin, mutta Kirjoita dekkari! -kurssilla neuvotaan pysymään yksityiskohtien suhteen faktoissa aina kuin mahdollista. Rikoskirjailija Seppo Tuisku on neuvonut ”Kun yksityiskohdat pitävät paikkansa, kokonaisuuden voi valehdella”. (Koskinen 2016, 100) Usein kirjailijat perustelevat kirjansa kiitoksissa tekemiään ratkaisuja todellisuuden ja juonen suhteesta.

Oman tekstini suhteen pohdin eniten uskottavuutta miljöön suhteen. Halusin ehdottomasti sijoittaa kirjan hyvinvointireitit Balille. Olen ollut saarella, mutta siitä on jo useampi vuosi. Bali on suosittu matkakohde ja moni suomalainen on käynyt siellä ja tunnistaa kuvaamiani paikkoja. Kirjoita dekkari -kurssilla neuvottiin valitsemaan miljöö, jonka tuntee kuin omat taskunsa tai jonne on helppo mennä päästäkseen miljöön tunnelmaan kiinni. Bali ei täyttänyt kumpaakaan kriteeriä. Pohdin jopa muuttavani kirjan miljööksi suomalaisen saariston, jonne voisinkin mennä tunnelmoimaan ja kirjoittamaan kuvauksia kirjaani. Asiaa makusteltuani en kuitenkaan halunnut luopua Balin trooppisesta tunnelmasta ja suomalaisten henkilöhahmojen sijoittamisesta vieraaseen ympäristöön kauas kotoa. Ratkaisin asian muuttamalla kirjan tapahtuman maahan, jonka nimeä ei kerrota. Selväksi tulee, että ilmasto on trooppinen ja ruoka eksoottisempia. Cozy crimen tyyliin voisinkin mehustella enemmänkin hedelmien tuoreudella ja ruokien makuvivahteilla. Koen miljööratkaisuni vapauttavan minua kirjoittajani. Voin sekoittaa yleisesti vaikutteita muistakin trooppisten maiden matkakokemuksistani, eikä minun tarvitsekaan pyrkiä tarkkaan faktassa pysymiseen. En tiedä, olinko jälleen liian kiintynyt ensimmäiseen ideaani.

Arvoitusdekkarin kirjoittaminen on johtolankojen ripottelua ja taskulampulla valaisemista eri nurkkiin. Näiden suhteen pitää olla tarkka, ettei ripottele arvoitukseen ratkaisevia vihjeitä liikaa ja lukija arvaa ratkaisua liian aikaisin. Tai päinvastoin, pantata johtolankoja lukijoilta. Mieluummin kannattaa hämätä paljon ja valaista väärin nurkkiin kuin olla liian ilmeinen. Viimeistään lopussa kaikki hämäykset ja etenkin ratkaisu on avattava lukijalle. Murhan motiivin täytyy olla uskottava ja murha täytyy olla toteutettu todellisuudessakin toimivasti. Vaikka murhan selvittäminen olisi ollut kuinka kimuranttia, on loppuratkaisun oltava selkeä ja ainoa mahdollinen.

Kirjoittajalla itselläänkin voi olla täysi työ pitää itsensä kärryillä ripottelemistaan johtolangoista, henkilöiden välisistä jännitteistä, vihjeistä ja viittauksista. Eri kirjailijoilla on erilaisia työtapoja tähän. Cohen (2018, 77) kertoo kirjoittavansa post-it lappuja ja erilaisia kaavioita pitääkseen kaikki johtolangat työpöydällään. Hautala (2018, 161) puolestaan kertoo ripottelevansa niin oikeita kuin hämääviä johtolankoja tekstiinsä vasta jälkeenpäin, kun hän on jo kirjoittanut ensimmäisen version tekstistään ja tietää miten tarina päättyy. Työtyylejä on monia.

4 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkiessani, mitä rikoskirjojen kirjoittamisoppaat ja -kurssit antavat minulle kirjoittajana, olen käsitellyt kirjoittamisen teknisiä osa-alueita. Näitä ovat olleet rakenne, henkilöhahmot, jännityksen rakentaminen, valaisuteoria ja uskottavuus. Moni osa-alue on sovellettavissa kirjoittamiseen yli genrerajojen, osa kuuluu selkeämmin rikoskirjallisuuden konventioiden opetteluun. Tutkimuksen edetessä jouduin pohtimaan osa-alueiden käsittelyn rajausta, sillä joihinkin osa-alueisiin olisin voinut sukeltaa aina vain syvemmälle.

Autoetnografisessa tutkimuksessani havaitsin, että suhtaudun nöyrästi kehitykseni rikoskirjoittajana. Prosessipedagogiikan tapaan hyväksyn keskeneräisyyteni ja uskon, että pystyn oppimaan yhä enemmän harjoittelemalla, testaamalla ja kirjoittamalla. Kävin Kirjoita dekkari! -kurssin ja luin useamman oppaan, mutta tekstini on edelleen kesken. Valmista saan vain tekemällä eli jatkamalla kirjoittamista. Ymmärrän dekkarikirjoittamisen konventiot nyt selkeämmin ja tiedän, miten pystyn kehittämään itseäni. Toisaalta havaitsin, että genreä ahkerasti lukemalla olen tiedostamattani oppinut tyypillisiä rakenteita.

Kirjoittamisoppaat ovat kehittäneet tekstiäni eri tasoilla ja sitä kautta minua kirjoittajana. Jaoin kehityksen kolmeen kategoriaan: työtapojen kehittymiseen, tekstin sisältöön sekä tekstin laatuun. Nämä kategoriat pilkkovat kehityksen käsitteen konkreettisempiin määritelmiin.

Seuraavaan taulukkoon olen koonnut yhteen tutkimukseni aikana saamani tärkeimmät opit, jotka ovat auttaneet minua dekkaritekstini kehittämisessä. Kategoriaan *työtavat* olen koonnut oppaiden antamia keskeisimpiä vinkkejä kehittää työskentelyäni kirjoittajana. *Tekstin sisältö* on kategoria, johon olen koonnut konkreettista rikoskirjoittamisen tehokeinoja. Vaikeimmin arvioitavaksi koen *tekstin laadun*. Haluan kirjoittajana kehittyä taitavaksi juonenkuljettajaksi ja kiinnostavaksi kertojaksi. Kategoriaan olen arvioinut osa-alueen vaikutusta tekstini laatuun.

Taulukko 3. Yhteenvedo kirjoitusoppaiden vaikutuksista tekstini kehittymiseen.

RAKENNE	
Työtavat	Rakenteen suunnittelu on oleellinen työvaihe, joka sisältää monta tasoa Tämä vaihe vie aikaa
Tekstin sisältö	Rakenteen myötä saan tekstilleni suunnan. On helpompi luoda tekstiä, kun tietää mihin pyrkii Silti aina on mahdollisuus repeämille
Teksti laadullisesti	Tekstikokonaisuus on napakampi ja rytmikkäämpi

HENKILÖHAHMOT	
Työtavat	Olen henkilövetoinen kirjoittaja Henkilökortit yms. työtavat auttavat luomaan selkeämpiä hahmoja
Tekstin sisältö	Suunnittele selkeät pää- ja sivuhenkilöt Mieti henkilöhahmojen määrä
Tekstin laatu	Selkeitä hahmoja on helpompi orkesteroida Toiminta ja dialogi tuovat hahmoihin eloa

JÄNNITYKSEN RAKENTAMINEN	
Työtavat	Lukujen rakenne ja rytmikka tiivistää jännitystä
Tekstin sisältö	Oppaissa neuvotaan todella monia keinoja rakentaa jännitystä, esim. <ul style="list-style-type: none"> - Toiminnasta aloittaminen - Cliffhangereihin lopettaminen - Johtolankojen ja epäilysten ripottelu - Näytä, älä selitä! - lukijan tietämisen määrällä leikittely - kerronnan rytmi
Tekstin laatu	Teksti on monipuolista Tekstikokonaisuus koukuttaa lukijan jatkamaan lukemista

VALAISUTEORIA	
Työtavat	Tämä vaatii harjoittelua eli kirjoita lisää
Tekstin sisältö	Tämä luo epäilyksiä henkilöhahmoja kohtaan Keino tuoda esiin erilaisia näkökulmia
Tekstin laatu	Tuo tekstiin dialogia

USKOTTAVUUS	
Työtavat	Kirjoittajana haastavaa hallita kokonaisuus: hyödynnä erilaisia kaavioita ja post-it lappuja, jotta kaikelle tekstissä esitetylle löytyy selitys viimeistään lopussa Johtolankoja ja epäilyjä voi ripotella tekstiin myös jälkeenpäin
Tekstin sisältö	Taustatyö todella tärkeää Miljööntunteminen (aikakausi, tavat, yksityiskohdat yms..) Uskottava motiivi murhaan
Tekstin laatu	Uskottava teksti on vaikuttavampi lukukokemus

Olen nostanut taulukkoon esiin tekijöitä, joilla oli eniten merkitystä oman tekstini muokkaantumisen. Tutkimuksessani olen esitellyt rikoskirjoittamisen konventioita tarkemmin ja laajemmin kuin olen koonnut taulukkoon.

Autoetnografisen tutkimuksen tarkoitus on tuoda yksityinen yleiseksi. Uskon tutkimukseni tarjoavan huomioita ja oivalluksia myös muille arvoitusdekkareiden kirjoittajille. Muidenkin genrejen kirjoittajat hyötyvät työstäni etenkin osa-alueiden rakenne, henkilöhahmot ja uskottavuus osalta. Työni voi tarjota oivalluksia myös rikoskirjallisuutta rakastaville lukijoille.

Koen lohdulliseksi, että arvoitusdekkareiden konventiot ovat pysyneet vuosikymmenet hyvin samanlaisina. Väitän, että kaikille kirjoittajille genretuntemus on tärkeää taustatyötä kirjoittajana kehittymiseen. Kirjoittamisoppaat antavat valtavasti ohjeita ja neuvoja. Tutkimukseni aineiston sisältä en löytänyt juurikaan keskenään ristikkäisiä neuvoja.

Vaikka rikoskirjoittamisen konventiot on piilotettu kaikkien nähtävälle, etsivä kirjoittaja löytää ne. Hän voi kirjoittaa niillä aina vain uudelleen ja uudelleen toisistaan poikkeavia, kiehtovia, yllättäviä ja koukuttavia tarinoita. Konventiot löytyy genreä lukemalla, tutkimalla ja kirjoittamalla. Ja kirjoittajalla on aina vapaus tehdä omia ratkaisuja.

Aloittaessani tutkimusta olin huolissani, menetätkö oppaiden myötä vapauteni oman tekstiini ja luovuuteeni. Tutustuttuani rikoskirjoittamisen genreen, koen lopulta oppineeni paljon ja saaneeni uusia työkaluja kirjoittamiseeni. Uskon pystyväni kirjoittamaan mm. kantavamman ja yllättävämmän juonen, monipuolisempaa ja jännittävämpää tekstiä sekä luomaan selkeämpiä ja herkullisempia hahmoja. Hyvät työkalut eivät vielä tarkoita, että teos olisi valmis. Päinvastoin ne kannustavat tekemään työn loppuun asti, kokeilemaan käyttötarkoituksiaan sekä haastamaan luovuuden rajoja. Vain mielikuvitukseni on rajani siinä, millaisen rikoskirjan tulen kirjoittamaan.

LÄHTEET

- Arvas, P. & Ruohonen, V. 2016. Alussa oli murha- Johtolankoja rikoskirjallisuuteen. Helsinki: Gaudeamus Oy.
- Bagge, T. 2016. Se murhaa joka osaa- Dekkarin tekemisen taito. Jyväskylä: Docento.
- Burton, S. & Poster, J. 2022. The book you need to read to write the book you want to write. UK: Cambridge university press.
- Cohen, N. 2018. Writing the cozy mystery. USA: Orange Grove Press.
- Hautala, M. 2018. Kuiskaamisen taito- psykologisen kauhun kirjoittamisesta. Teoksessa Hautala, M., Leinonen, A. & Myllymäki, M. (toim.) Tuoretta verta - kauhukirjoittajan opas. Suomen tieteis- ja fantasiakirjoittajat ry, 151-171.
- Jokinen, K. 2019. Hän on eksynyt sisäiseen labyrinttiinsa - Erik Axl Sundin Varistyttö-trilogia metafyyssisen dekkaritradition edustajana. Tampereen yliopisto.
<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/119352/JokinenKatariina.pdf?sequence=2> haettu 13.3.2023.
- Koskinen, J-P. 2009. Harkittu murha - Kohti täydellistä rikosromaanin. Helsinki: BTJ Finland Oy.
- Laurence, J. 2007. Writing crime fiction. Abergele, UK: Aber Publishing.
- Leinonen, A. 2018. Elementtejä kauhun rakentamiseksi. Teoksessa Hautala, M., Leinonen, A. & Myllymäki, M. (toim.) Tuoretta verta -kauhukirjoittajan opas. Suomen tieteis- ja fantasiakirjoittajat ry, 96-107.
- Lukkarila, A. 2023. Dekkarin kirjoittaminen. Luento 16.1.2023, Pohjois- Pohjanmaan kesäyliopisto.
- Lukkarila, A. 2022. Kirjoita dekkari!- internetkurssi. AKKustannus Oy.
<https://holvi.com/shop/AKLukkarila/product/2f8272bda6195c2798a20241b30294c3/> haettu 10.1.2023
- Nummelin, J. 2020, Lisää kovaa kyytiä ja kaunokaisia - kirjoituksia lajityyppikirjallisuudesta. Norderstedt, Saksa: BoD.
https://books.google.fi/books?hl=fi&lr=&id=w4LrDwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA7&dq=miksi+rikoskirjallisuutta+luetaan&ots=tRp6NBM-6W&sig=jzo5GfTQtT15XJL8oRCWXgEax5E&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false haettu 15.3.2023
- Pyrhönen, H. 1999. Mayhem and murder: Narrative and moral problems in the detective story. University of Toronto Press.
<https://books.google.fi/books?id=vGNwU9CuJrwC&lpg=PP9&ots=xBqdadTMWD&dq=heta%20pyrh%C3%B6nen&lr&hl=fi&pg=PP6#v=onepage&q&f=false> haettu 9.3.2023
- Royster, B. 2005. Inspiration, Creativity and crisis: the romantic myth of the writer meets the contemporary classroom. Teoksessa Leathy, A. (toim.) Power and identity in the creative writing classroom: the authority project. Multilingual matters ltd., 26-38.
https://books.google.fi/books?id=K6HOjAGoZjgC&printsec=frontcover&hl=fi&source=gbs_atb#v=onepage&q&f=false haettu 9.3.2023)

Rämö, S. 2022. Cozy crime eli kiltti rikosviihde - Onko sitä?
<https://satu.is/2022/06/06/kiltti-rikosviihde/> haettu 7.3.2023

Tabell, A. 1997. Viiltäjä-Jack- historian minitutkielma. Yksityiskirjasto.

Uotila, J. Tietoarkisto, Tampereen korkeakouluyhteistö
<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menelmaopetus/kvali/teoreettis-metodologiset-viitekehukset/autoetnografia/> haettu 10.3.2023

Vacklin, A. & Rosenvall, J. 2015. Käsikirjoittamisen taito. Helsinki: Like kustannus Oy.

Vilkka, H. 2006. Tutki ja havainnoi. Helsinki: Tammi.

Wikipedia. https://fi.wikipedia.org/wiki/Agatha_Christie haettu 15.3.2023

Sitaatit

Viiltäjä- Jack Hyvä pomo- kirje
Tabell, A. 1997. Viiltäjä-Jack- historian minitutkielma. Yksityiskirjasto, 11.

Bagge, Tapani
Koskinen, J-P. 2009. Harkittu murha- Kohti täydellistä rikosromania. Helsinki: BTJ Finland Oy, 90.

Tolstoi, Leo
Bagge, T. 2016. Se murhaa joka osaa- Dekkarin tekemisen taito. Jyväskylä: Docento, 190.

Hautala, Marko
Hautala, M. 2018. Kuiskaamisen taito- psykologisen kauhun kirjoittamisesta.
Teoksessa Hautala, M., Leinonen, A. & Myllymäki, M. (toim.) Tuoretta verta - kauhukirjoittajan opas. Suomen tieteis- ja fantasiakirjoittajat ry, 151.

Leinonen, Anne
Leinonen, A. 2018. Elementtejä kauhun rakentamiseksi. Teoksessa Hautala, M., Leinonen, A. & Myllymäki, M. (toim.) Tuoretta verta -kauhukirjoittajan opas. Suomen tieteis- ja fantasiakirjoittajat ry, 106.

Kuviot

KUVIO 2. Kuvalähde www.maatuskat.com,
https://cdn.finqu.com/users/12116/images/product/19076910-kielomaatuska-magneetti3_250_250.jpg haettu 18.3.2023

Kuvat

KUVA 1. MichaelSantosAuthor, How to write crime fiction: Story Structure.
https://www.youtube.com/watch?v=FtSR_cYxGOQ haettu 12.3.2023

